

szedett-vedett vörösei előtt (igen mulatságos részlet) s milyen tapasztalatokat tett Belgrádban a szerb szövetségesek közt. Elmeséli, mit mondott az öreg Hawkins generális a cseh követnek, aki panaszkodott neki, hogy a cseheknek többet kellett volna kapniok, mint amennyit kaptak: „Hát nézze — szólalt meg végre —, maguk megkapták egész Szlovákiát anélkül, hogy a szlovákokat megkérdezték volna, mit szólnak magukhoz. Érték be ezzel. Elvégre Júdás is csak harminc ezüstpénzt kapott.“

Ezzel a néhány idézettel eléggé jellemeztem a regény hangját és magyarbarát irányát. Örülünk neki, hogy ezeket az igazságokat egy angol író mondja el, még pedig egy igen elterjedt regényben. Talán javunkra válik s hozzájárul annak a sűrű ködnek eloszlatásához, melytől a külföld nem látja a mi igazunkat. Mindenesetre hálásaknak kell lennünk Geoffrey Moss íránt ezért a regényéért.

Szinnyei Ferenc.

Bárany Gerő: Az ethikai világrend útjelzői. Tetszetős, szép kiállítású kötet, amely már jól megválasztott fejezeteiével is fölkelte érdeklődésünket: „A világ titkainak beszédes némasága; — Quo vadis?; — A boldogságról; — A nagy emberekről; — Nietzsche és az optimizmus; — Tolsztoj; — Az egyén és a nemzet szerepe a kultúrában; — Az emberi élet értelme és célja“; stb. stb. Mind olyan kérdések, amelyek a mai embert inkább érdeklik, mint bármi más. Legalább a gondolkodó embert; s a többieknek úgysem szól egy ilyen könyv. Az ethikai világrend, ez az, amiről azonban megfélekedezik még a gondolkodóbbja is. A világháború és az utána következő megfélemsabb megpróbáltatások valahogy megszoktattak bennünket arról, hogy ilyesminek a létezésében higgyünk. Eppen ezért nagyobb meggyőző erővel, sokkal több súlyos érveléssel, sokkal több súlyos érveléssel kellene a szerzőnek föllépnie. Így legtöbb helyen csak az ő egyéni meggyőződését látjuk, élvezzük — igaz, hogy már ez is jótékonyan hat ma, amikor kevés komoly és mérvadó ember hirdeti ezt ily lelkes odaadással. Nagy olvasottságú, széles látókörű, művelt magyar lélek reagál itt nyugaton és keleten fölvetett, végiggondolt, végigszenvetett örök nagy problémákra. Szinte lát-

juk magunk előtt a nyugodtabbalföldi magyart, amint túlságos sietés, nyugati idegesség nélkül böles mérséklettel boncolja a világ nagy kérdéseit. A cikkek egyike-másika egyenesen az egyházi szónokra is emlékeztet, aki az elröppető szóra való tekintettel ismét, összefoglaló, több változatban adja ugyanazt, hogy a közönsége annál könnyebben kihámozhasa és megtarthassa a lényegét.

Meggyőződésünk szerint éppen azokon a pontokon lehetne még nagystílusú továbbépíteni, ahol az egyénnel szemben a köz, a társadalom tolul előtérbe. Milyen találatom illeszti be pl. a szerző *Az emberi élet értelme és célja* című cikkébe Dosztojevszkij „Karamazov Testvérek“ c. regényének kis diákiáját, aki azt állítja, hogy mindnyájan mindenért egyetemlegesen felelősek vagyunk ezen a világon! Igenis külön-külön és egyetemlegesen felelősek vagyunk mindenért. Eppen most értük el azon korok kezdetét, amikor a nyugtalanító megnövekedett emberi társadalom, miután a földet, vizet, levegőket meghódította, önmagát kell, hogy meghódítsa, ha továbbélni, fejlődni akar. Tisztában látók megdöbbenve kell, hogy szemléljék ezt az egyéni hajszát, amely modern korunkat jellemzi s amely mind rettenetesebb mértékben fenyegeti szétzúzással az egyénnel föltétlenül értékesebb közt. Szinte azt mondhatnók, hogy a köz tudomást sem vehet az egyén saját külön hitéről, lelkiismeretéről, túlvilági boldogságának problémájáról; napjainkban első és fő parancs a köznek, az emberi társadalomnak teljes erővel, odaadással való szolgálata. „Az egyén és a nemzet szerepe a kultúrában“ éppen ilyen kérdéseket érint s abban az aggodalomban csendül ki, hogy az egyéneknek, egyéniségeknek többé-kevésbé megsemmisítését követelhetné valamilyen fejlődés. Az egyén azonban nem is áhíthat olyan jogokat avagy előnyöket, amelyek az emberiség közös nagy céljával ellentétben állnak.

A kötet legterjedelmesebb és legérdekesebb cikkei a Nietzsche-meg a Tolsztoj-ról szólók. Nagyon szerencsés ezeknek illetően egymásmelléállítása: mintegy a XIX. századtól kitermelt két véglet szembehelyezése! Az Übermensch-eszme

és a „nyájállat“-fogalom a lelkiismeretlen törtetés nyelvére fordítva egyszerűen nagystílű és semmi skrupulust sem ismerő, szemérmetlen nyereszkeskedőt kezd jelenteni; a másik oldalon viszont a túlzásba vitt, igazi orosz vakhittel keresztülvitt felebarát-imádás a mostani moszkvai népboldogításhoz veszedelmesen hasonló elveket gyümölcsözőtt Tolsztojnál. Jól mutatják éppen ezek a gondolkodók a modern európai kultúra krízisét, sőt a jelenlegi „fehérember-kultúra“ változását, az ebből fakadó lázokat, amelyek most, a világháború után még csak fokozódni fognak. A szerző ezt nem láthatta még ilyen ríktó fényben, mert pl. Tolsztoj cikke még 1911-ből való, s abban az évben már nyomtatásban is megjelent. Mégis éppen ez az értekezése a legszínesebb, a legtöbb meglepetést árasztó s a Nietzsche-ről írottal együtt nyelvi-leg is legfokéletebb, legfordulatossabb, legelevenebb.

Örömmel fogadhatunk egy ilyen munkát, amelynek minden lapja alkalmas arra, hogy elgondolkoztassa az ideges mának örökké rohanó emberét, emlékeztesse őt, hogy anyagi céljai milyen neveltségesek és hogy milyen helyrehozhatatlanul vét ön-maga és a nagy, szent élet, a lét ellen, ha ennek éppen legnagyobb igazságait hagyja figyelmen kívül.

—ó—s.

Könyv Jókairól az elszakított magyarságnak. Ahová innen a mi szavunk el nem juthat, Németországból oda is eljutott a centenáriumra az összefoglaló Jókai-megemlékezés. *Gál* János könyve (Jókai élete és írói jelleme, Berlin, Voggenreiter, 1925.) innen indult el tőlünk, Berlinben adták ki, „Bratislava-Pozsonyban” nyomtatták. Így váltottak útlevelet számára ahhoz a magyarsághoz, melyet — valóban sokszor úgy érezzük — oly távol vetett egymástól a szerencsétlen béke, mintha „idegen bolygókra dobált volna szét”. Nagy öröm hát, ha megjárja ezt a nehéz utat egy-egy könyv, mely a közösségről beszél. Hát még ha olyan juthat el, mely a mi lelkünkben szól Jókairól. A „komáromi magyar fiúról”, akit a „cseh-szlovák nemzet most ünnepélyes formák között a cseh-szlovák köztársaság állampolgárának ismertetett el és hivatalosan is befogadott nem-

zeti Pantheonjába”, de ki mégis, mint az ötvenes években, ott virraszt a magyar haza betegágya mellett, és „képzeletének minden tündöklő fantomját harcha viszi a lázalom rémei ellen”. Hálával gondolunk a belini cégre, hogy a cseh állami kisajátítás idején lelkünk szerint hordozza meg Jókai magyar hírét, s az íróra, hogy Jókai-kutatásai mellett arra is vállalkozott, hogy a megszállott területek nagy magyar olvasóközönségét végigkalauzolja ünnepelet írója csodavilágán s eszünkbe idézze ennek magyar nemzeti és világirodalmi jelentőségét.

De ez a könyv nemcsak a hasznos tett, hanem irodalmi értéke révén is számot tart az elismerésre. Úgy is, mint ismeretterjesztő munka, és úgy is, mint tudományos mű. Mert kettős célt követ: a népszerűsítésnek és a tudománynak egyformán szolgálni akar. A két szempont összekapcsolását, minden belső nehézség ellenére, a szükség is parancsolta. Jókai hatalmas olvasóközönsége az évfordulóra odaát is elsősorban neki szóló munkát várt. Ilyen feladatra viszont lelkiismeretes szakember nem vállalkozhatott anélkül, hogy önálló kutatások alapján ne kísérelje meg teljesebbé és igazabbá tenni Jókai írói arcképét. A kettős szempont kettős nehézségeket jelentett. És egy súlyos követelményt: a két cél között az egyensúly megtartását.

Munkája életrajzi részében a szerző inkább az első célt tartja szem előtt. Érdekes és lehetőleg teljes összefoglalásra törekszik. Szinte az egész Jókai-irodalom eleven ismeretével mondja el az író életének, pályájának, írói és emberi jellemének alakulását. Itt-ott talán túlzott érdeklődéssel a regényszerűség iránt, egy-egy adoma túlságos megbecsülésével, néhány jelentéktelenebb adat fölösleges említésével. Az irodalomtörténeti biográfus szempontjai mások, mint a szépirodalmi, vagy akár a történeti életírói. Kizárólagosabban irodalomtörténeti vagy essai-ista, hasonló helyzetben, semmi esetre sem szánja könyve egyharmadát életrajzra. Sőt valószínűleg teljesen lemond az önálló fejezetbe különített, szinte önmagáért való életrajzról, mert nem tartja feladatokhoz tartozónak, hogy egy író jellemképének megrajzolásához mélyebben nyúljon az illető ma-